

УДК 341.225.5

К. В. Пурінова

аспірантка

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра загальноправових дисциплін та міжнародного права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

МОРСЬКЕ ПІРАТСТВО: ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

У статті розглядається міжнародно-правове визначення поняття піратства, аналізуються недоліки конвенційної дефініції цього явища. Зроблено висновок, що визначення піратства, загальновизнане у міжнародному праві, є неповним та створює прогалини, які під час імплементації до національного законодавства держав можуть привести до неможливості залучення осіб, які вчинили піратські дії, до юридичної відповідальності.

Ключові слова: піратство, морська безпека, Конвенція ООН про морське право, збройне пограбування.

Постановка проблеми. У наш час світове співтовариство стоїть на порозі необхідності вирішення великої кількості глобальних проблем. Надзвичайні лиха, війни, кризи — все це пронизує повсякденне життя сучасного світу. Однією з таких проблем, яка виникла ще у IV–III столітті до н. е. та не стихає до сих пір, є піратство.

За даними Центру інформації з піратства (Piracy Reporting Centre — PRC), який функціонує при Міжнародному морському бюро (International Maritime Bureau — ІМВ), за період з січня 2015 по березень 2015 р. було здійснено 54 піратські напади, 30 з яких — у Південно-Східній Азії, 11 — в Африці, 8 — на Далекому Сході, 3 — на Індійському субконтиненті, 1 — в Америці, та 1 в інших місцях світу [1, с. 7].

Однак такі дані неможливо вважати повними та всеохоплюючими, оскільки вони сформовані на підставі інформації, офіційно отриманої від судновласників. Тому такі доповіді включають тільки частину від загальної кількості піратських нападів, які вчиняються у реальному житті на морі. Насамперед це пов'язано з тим, що судновласники зазвичай намагаються вирішити проблему самостійно — сплатити піратам викуп, щоб тільки не розголошувати випадок, що стався, та не втратити грошові кошти, які можливо отримати за перевезення вантажу в нормальних умовах без будь-яких інцидентів.

Як свідчить статистика, напади піратів можуть бути спрямовані проти будь-якого судна, незважаючи на прапор, під яким воно плаває.

До речі, за період з січня 2015 по березень 2015 року було взято у заручники сто сорок членів екіпажів, відносно тринадцяти було здійснено напади, п'ятеро викрадено, трьом заподіяно тілесні ушкодження, одну особу вбито. Загальна кількість постраждалих складає сто шістьдесят три особи за три місяці 2015 року [1, с. 9].

Огляд таких цифр дає можливість зрозуміти, що піратство сьогодні становить проблему не однієї країни, а усього світового співтовариства, та вимагає певних дій з боку кожної держави для її вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У різний час та в різному контексті до проблеми морського піратства звертались вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема Ю. М. Гуленко, М. М. Гуменюк, В. В. Деміденко, М. З. Кулик, О. Ю. Піджаков, В. В. Прус, А. В. Філіппов, О. М. Шемякін та деякі інші.

Постановка завдання. Під час написання наукової статті метою автора є проведення аналізу та з'ясування правової природи поняття морського піратства з огляду на норми міжнародного та національного права.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що термін «піратство» існував не завжди, незаконні дії стосовно судна, екіпажу та вантажу почали вчинятися ще з часів, коли торговельні судна тільки почали борознити морський простір.

Деякі вчені момент виникнення піратства відносять до 1190 року до нашої ери, часу, коли морські битви між суднами у Середземному морі були звичайним явищем [2, с. 15].

Сам термін «*peirates*» (пірати) був вперше вигаданий греками приблизно у 500–300 роках до нашої ери [2, с. 3]. Для римлян пірати були не тільки грабіжниками суден, а й небажаними групами на суші, які займалися розбійництвом [2, с. 79].

Сьогодні піратство вже набуває зовсім іншого забарвлення, оскільки являє собою злочин міжнародного характеру.

Відповідно до ст. 101 Конвенції ООН з морського права 1982 р. піратством є:

а) будь-який неправомірний акт насильства, затримання або будь-який грабіж, що чиниться з особистими цілями екіпажем чи пасажирями якого-небудь приватновласницького судна або приватновласницького літального апарату та спрямований:

i) у відкритому морі проти іншого судна або літального апарату або проти осіб або майна, що знаходяться на їх борту;

ii) проти будь-якого судна або літального апарату, осіб або майна в місці поза юрисдикцією будь-якої держави;

б) будь-який акт добровільної участі у використанні будь-якого судна або літального апарату, вчинений зі знанням обставин, в силу яких судно або літальний апарат є піратським судном або літальним апаратом;

с) будь-яке діяння, що є підбурюванням або свідомим сприянням здійсненню дії, передбаченої у підпункті «а» або «б» [3, ст. 101].

Аналогічне визначення піратства міститься у ст. 15 Конвенції про відкрите море 1958 р. [4, ст. 15].

На перший погляд, таке визначення поняття піратства є зрозумілим. Однак, якщо намагатися зробити його детальний аналіз, можливо дійти висновку про існування низки недоліків (до речі, Конвенція ООН з морського права 1982 р. повністю відображає визначення піратства, яке було передбачено Конвенцією про відкрите море 1958 р.).

Так, пункт «а» зазначає, що піратством є будь-який неправомірний акт, що чиниться з особистими цілями екіпажем чи пасажиром судна.

За загальною теорією права ціль є свідченням бажання певного наслідку. З огляду на це стає очевидним, що Конвенція 1982 р. звужує поняття піратства, оскільки останнє може чинитися і з політичних, національних або релігійних цілей.

Що стосується вчинення піратських нападів екіпажем та пасажиром судна, то таке формулювання є також некоректним з огляду на те, що особа, яка потрапляє на судно та хоче вчинити піратські дії, може не належати ані до складу екіпажу, ані до пасажирів такого судна.

На окрему увагу заслуговує припис статті 101 Конвенції ООН з морського права 1982 р., яким передбачено, що певні акти можуть розглядатися як піратство, якщо вони були вчинені у відкритому морі проти іншого судна або поза юрисдикцією будь-якої держави.

На перший погляд, може здаватися, що таке твердження не відповідає сучасним реаліям, оскільки піратські акти можуть чинитися не тільки у відкритому морі, а й у внутрішніх морських, архіпелажних та територіальних водах держав.

Однак такий висновок є передчасним, оскільки окрім піратства міжнародне право виокремлює таке поняття, як збройний напад на судно.

Визначення поняття збройного нападу на судно передбачене п. 2.2 Кодексу розслідування актів піратства та збройних пограбувань суден, затвердженого Резолюцією Міжнародної морської організації від 02.12.2009 р. А.1025(26), відповідно до якого збройним нападом на судно є будь-який незаконний акт насильства або затримання або будь-який акт грабежу, або загрози, інший, ніж акт піратства, здійснений в особистих цілях та спрямований проти судна, або проти осіб або майна на борту такого судна у внутрішніх водах, архіпелажних водах та територіальному морі; будь-який акт підбурювання або навмисне сприяння діям, описаним вище [5, п. 2.2].

Якщо аналізувати зміст статті 101 Конвенції ООН з морського права та п. 2.2 Кодексу розслідування актів піратства та збройних пограбувань суден, можливо дійти до наступного: для того, щоб акт піратства розглядався як такий, він має бути вчинений у відкритому морі або поза юрисдикцією будь-яких держав. Усі дії, що вчиняються у внутрішніх водах, архіпелажних водах або територіальному морі, тобто під юрисдикцією будь-якої держави, є збройним нападом на судно.

При цьому дуже важливим моментом у п. 2.2 Кодексу розслідування актів піратства та збройних пограбувань суден є припис щодо належності до збройних пограбувань суден будь-яких незаконних актів, інших ніж акти піратства.

Дійсно, наявність такого роду формулювань є дуже важливою, оскільки національне право різних держав містить різні визначення поняття піратства. У той самий час існує ряд держав, внутрішнє законодавство яких навіть не передбачає наявності такого злочину, як морське піратство.

У цьому випадку на допомогу приходять саме п. 2.2 Кодексу розслідування актів піратства та збройних пограбувань суден, який, на нашу дум-

ку, може допомогти кваліфікувати незаконні дії осіб, вчинені щодо судна, майна або осіб, які на ньому знаходяться, як збройне пограбування. Однак для цього необхідна наявність низки умов, а саме: відсутність криміналізації піратства; вчинення незаконних дій відносно судна у внутрішніх водах, архіпелажних водах або територіальному морі.

Дійсно, наявність закріпленого на міжнародному рівні визначення збройного пограбування суден багато в чому здатна полегшити діяльність держав з приводу залучення винних осіб до відповідальності за вчинення дій, які посягають на судно, майно або осіб, що знаходяться на такому судні, у межах юрисдикції держав, у яких піратство як злочин не є криміналізованим.

Повертаючись до ст. 101 Конвенції ООН з морського права 1982 р., необхідно зосередити увагу на п. В, згідно з яким піратством є будь-який акт добровільної участі. На нашу думку, піратство не може завжди включати в себе тільки акт добровільної участі, оскільки у певних країнах світу морське піратство є промислом цілих сімей. Сьогодні нерідко виникають проблеми з приводу залучення винних осіб до відповідальності за піратські дії через загальний молодий зовнішній вигляд таких осіб. Нерідко на перший погляд здається, що особа, яка брала участь у здійсненні піратського нападу, навіть не досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність.

На нашу думку, у таких умовах вже не може йти мова тільки про добровільну участь осіб у вчиненні піратських дій, оскільки там, де такий вид протиправної поведінки став невід'ємною частиною повсякденного життя, досить велика кількість людей може брати участь під дією примусу, відповідно до принципу «один за всіх та всі за одного».

Наразі в нашій країні є чинним Кримінальний кодекс України від 05.04.2001, відповідно до ч. 1 ст. 446 якого піратством є використання з метою одержання матеріальної винагороди або іншої особистої вигоди озброєного чи неозброєного судна для захоплення іншого морського чи річкового судна, застосування насильства, пограбування або інших ворожих дій щодо екіпажу чи пасажирів такого судна [6, ч. 1 ст. 446].

Вказаний злочин містить як основний, так і обов'язковий додатковий об'єкт. Основним об'єктом піратства є безпека міжнародного судноплавства, а обов'язковим додатковим (залежно від ситуації) об'єктом можуть бути життя, здоров'я, гідність, воля або власність особи.

Таке визначення піратства вочевидь не відображає повною мірою й без того недосконале поняття, передбачене Конвенцією ООН з морського права 1982 р. Однак його наявність у національному законодавстві України є дуже важливою, оскільки позбавляє необхідності звертатись до норм міжнародного права для вирішення питання кваліфікації незаконних дій, вчинених стосовно судна, екіпажу, осіб або майна, що на ньому знаходяться, тоді, коли такі дії було вчинено на території, що знаходиться під юрисдикцією держави.

Висновки. Усі викладені обставини свідчать про те, що дефініція піратства, яка є загальноприйнятою у міжнародному праві, не охоплює повною мірою всі умови, за яких зазвичай чиняться піратські напади. Такі про-

галини у міжнародно-правових нормах є дуже важливими та можуть мати негативний вплив на подальше залучення осіб, винних у піратських діях, до відповідальності. Насамперед це стосується тих випадків, коли держави закріплюють у національному праві конвенційне визначення поняття піратства. Такі наслідки, однак, не стосуються нашої держави, оскільки чинне кримінальне законодавство містить свою дефініцію піратства, яка не є аналогічною тій, що міститься у Конвенції ООН з морського права 1982 р.

Список літератури

1. Piracy and Armed Robbery against Ships: Report for the period 1 January — 31 March 2015 [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.iccspain.org/wp-content/uploads/2015/06/4.72-2015-Q1-IMB-Piracy-Report1.pdf> — Title from the screen.
2. Souza Ph. de. Piracy in the Graeco-Roman World [Text] / Philip de Souza. — Cambridge : Cambridge University Press, 1999. — 296 p.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_057 — Назва з екрана.
4. Конвенція про відкрите море 1958 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_180 — Назва з екрана.
5. Code of Practice for the Investigation of Crimes of Piracy and Armed Robbery against Ships adopted on 2 December 2009 : IMO Resolution A.1025(26) [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.imo.org/en/OurWork/Security/PiracyArmedRobbery/Guidance/Documents/A.1025.pdf> — Title from the screen.
6. Кримінальний кодекс України [Текст] : Закон України від 05.04 2001 // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2015

К. В. Пуринова

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра общеправовых дисциплин и международного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

МОРСКОЕ ПИРАТСТВО: К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПОНЯТИЯ

Резюме

В статье рассматривается международно-правовое определение понятия пиратства, анализируются недостатки конвенционной дефиниции данного явления. Сделан вывод о том, что определение пиратства, общепринятое в международном праве, является неполным и создаёт пробелы, которые во время имплементации в национальные законодательства государств могут привести к невозможности привлечения лиц, совершивших пиратские действия, к юридической ответственности.

Определение пиратства, предусмотренное Уголовным кодексом Украины, не соответствует международному понятию такого вида незаконной деятельности. Однако такое положение вещей не представляет собой проблемы, поскольку основной целью криминализации пиратства как преступления является возможность привлечения к уголовной ответственности любых лиц, совершивших пиратские действия в отношении судна, экипажа, пассажиров и имущества, которое находится на судне.

Ключевые слова: пиратство, морская безопасность, Конвенция ООН о морском праве, вооружённый грабёж.

K. V. Purinova

Odessa I. I. Mechnikov National University,
The Department of General Law Disciplines and International Law
Frantsuzskiy boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

MARITIME PIRACY: TO THE DEFINITION OF THE CONCEPT

Summary

International legal definition of piracy is examined in the article. The deficiencies of conventional definition of this phenomenon are also analyzed.

It has been made a conclusion that the definition of piracy generally accepted in international law is incomplete, and creates the gaps, which can lead to impossibility of bringing the persons who have committed the pirate acts to trial.

The definition of piracy which is provided by the Criminal Code of Ukraine does not comply to the international concept of such kind of illegal activity. However, it is not considered to be a problem because the main purpose of criminalization of piracy acts is the opportunity to arraign every person who has committed illegal acts towards the vessel, crew, passengers and property.

Key words: piracy, maritime safety, the UN Convention on the Law of the Sea, armed-robbery.